

Inledning: Amerikansk republikanism och demokrati

Frida Stranne

"Scene at the Signing of the Constitution of the United States" av Howard Chandler Christy

I samma stund som den amerikanska självständighetsförklaringen lästes upp i Philadelphia den 4 juli 1776 hade ett embryo till ett helt nytt politiskt system formulerats. Dokumentet som innebar att amerikanerna blev sammanbundna, inte av en gemensam historia och land, utan genom en lojalitet till den liberala republikanska ideologin blev startpunkten för "världens främsta demokrati" att ta form. Ett land som senare blev symbolen för – och ledaren av – "den fria världen".

Arvet från europeiska filosofers politiska idéer hade vid dess grundande fångats upp och omformulerats i en helt ny och orörd politisk kontext. Det som skedde efter självständighetsförklaringen, i arbetet med att forma en ny

Frida Stranne är fil.dr i freds- och utvecklingsforskning och lektor i statsvetenskap, Akademin för lärande, humaniora och samhälle, Högskolan i Halmstad.
E-post: frida.stranne@hh.se

konstitution, är en av de mest mytomspunna och omtalade politiska processerna i världshistorien. Den binder därtill samman amerikanerna och formar deras identitet och känsla av exceptionalism (Zander 2020). Genom den amerikanska konstitutionen etablerades den första republiken och den första helt sekulära staten. Det motsade och motbevisade den vid tiden allmänna uppfattningen om att politisk suveränitet per definition måste vara enskild och odelbar (Ellis 2007:8f). Till skillnad från andra politiska revolutioner var den amerikanska dessutom inte frukten av någon enskild aktörs despotism, utan byggd av en mångfald av idéer och en rad framstående tänkares dynamiska debatt.

Det stod genast klart för grundlagsfäderna att man skapat något unikt, även om känslan om vad Amerika var, liksom konstitutionen, skulle ta flera decennier att nå sin fullständiga form. 1787, efter en kamp om hur maktförhållandena mellan federationen och delstaterna skulle se ut, där de s.k. ”federalisterna” gick segrande ur striden, var den däremot formellt formulerad och kunde antas av kongressen.

Den kompromiss (The Connecticut Compromise) som konstitutionen då vilade på innebar en form av hierarkisk republik där presidenten och senaten skulle väljas av elektorer i stället för direkt av folket. Man ansåg helt enkelt inte att alla män(niskor) skulle erhålla rösträtt utan att detta skulle erbjudas den klass som var lämpad för politiska ämbeten (The Federalist No.1: Hamilton). Kompromissen etablerade ett tvåkammerssystem med proportionell representation i huset och två senatorer per delstat, oavsett storlek. Det dröjde fram till 1913 innan det infördes direktval till senaten (genom 17:e författningstillägget). Vad det handlade om var därför inte någon renodlad demokrati, utom om *republikanism*. Det senare är automatiskt inte ett demokratiskt styrelseskick utan ett maktbalanssystem som vilar på uppfattningen att det finns naturrättsliga rättigheter och att statens roll är att garantera vissa grunder – inte att ge rättigheter åt folket. I sitt ursprung handlade således konstitutionen i USA inte alls om att utveckla en demokrati likt vi förstår en sådan idag vilket är väsentligt att komma ihåg, även om det i historieskrivningen har blivit ett och samma (Ellis 2007:241). Dess utformning främjade i och med det även saker som direkt kan bidra till att motverka olika idag etablerade demokratiska grundprinciper. Elektorskollegiet är ett välkänt exempel.

Även med konstitutionen ratificerad i alla delstater i inledningen av 1790-talet, kvarstod dessutom kampen om hur balansen mellan delstaternas autonomi och den federala maktens inflytande skulle se ut, en kamp som levt vidare genom nationens hela utveckling. Federalisterna hade argumenterat för att en stark centralmakt inte bara skulle göra landet som helhet starkare utan även att det skulle garantera dem deras privilegier. Anti-federalisterna hade inte varit emot federationen men väl uppfattat att risken var överhängande att USA skulle återgå till gamla och trygga, men svaga, politiska system. För

att förhindra detta uppmanade Thomas Jefferson varje generation att skapa sin egen revolution för att stå emot en alltför stark federal makt (Appleby & Ball 1999), en uppmaning Trumpanhängarna idag tagit fasta på med emfas. Skillnaderna mellan idé och praktik avseende maktindelningen har också ofta haltat, och under hela 1900-talet och framåt har presidentmakten successivt förstärkts på bekostnad av de övriga maktgrenarna.

Vägen mot en fullvärdig demokrati har varit snårig även på andra sätt, liksom fylld av spänningar. USA är och har alltid varit ett samhälle som accepterar stor ojämlikhet och där pengarnas inflytande varit påtagligt. Makten har, trots vackra ord, varit ojämnt fördelad mellan de som äger och de som inget har annat än sin egen arbetskraft, liksom mellan den vita majoriteten och de olika minoriteterna. Rasismen har därtill varit en tydlig tråd i den samhällsväv som konstituerat landets form och ramar.

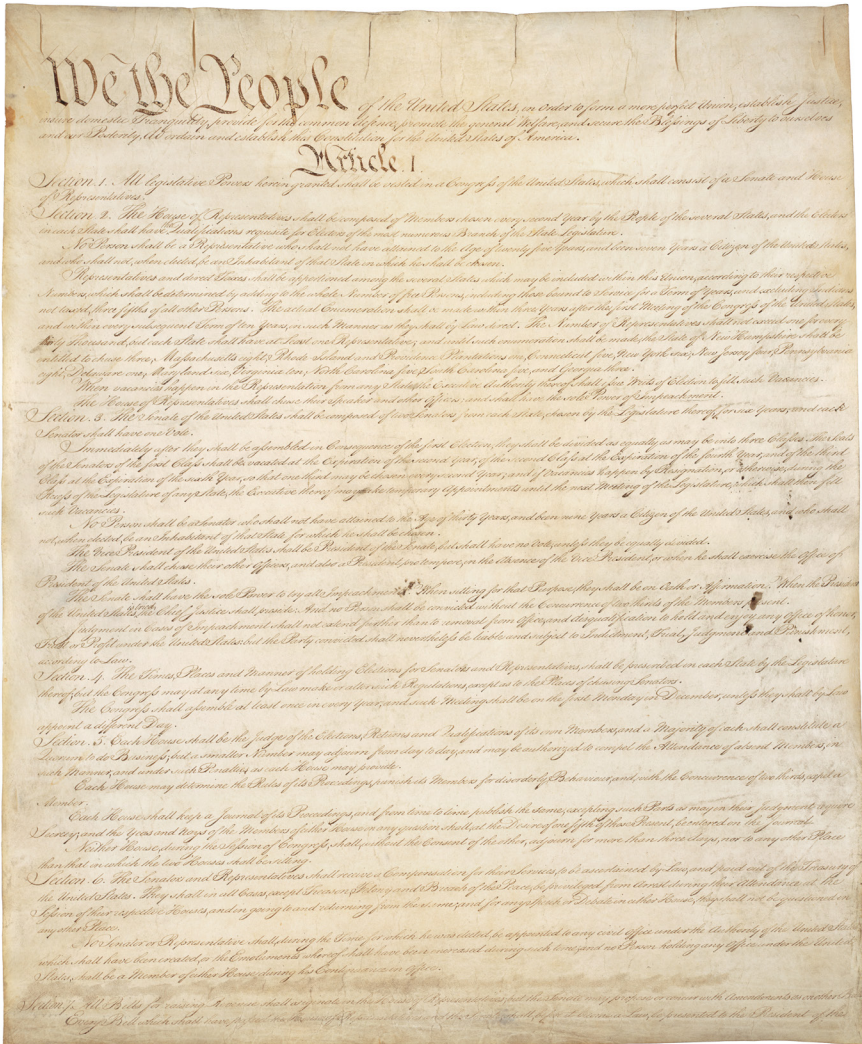
Den amerikanska konstitutionen och maktindelningsprincipen har flera välkända styrkor. Principen om att en maktgren inte ska vara starkare än övriga är principiellt och praktiskt viktig. De snåriga beslutsvägarna för att godkänna nya lagförslag var länge en symbol för principen att undvika flyktiga och hastiga förändringar och i stället söka kompromisser och låta saker ta sin tid. Att ha olika uppfattningar och kunna ventilera dessa blev också själva kännetecknet för den liberala demokratin. Landets enastående utveckling från 13 kolonier till världens främsta supermakt vittnar om ett system som på sitt sätt tjänat väl. Åtskillnaden mellan den federala och delstatliga makten har så här långt också lyckats hålla ihop det enorma och brokiga landet. Men samtidigt innebar konstitutionens utformning och framför allt dess grundläggande tanke att bevara *republiken* och dess styrka – inte primärt att skapa demokrati – också en rad svagheter som blivit tydligare i takt med det moderna samhällets utveckling och komplexitet.

Så vilken är framtiden för världens mäktigaste demokrati? *Journal of Democracy* menar i en rapport att valet 2020 till flera delar måste ses som en framgång som signalerar något positivt; valdeltagandet och brevröstningen var rekordhögt, liksom man lyckades genomföra och juridiskt slutföra valet med hjälp av domstolarna, trots att den sittande presidenten gjorde allt för att försöka underminera processen (Persily & Stewart April 2021). Daniel Araya menade i en artikel i *Forbes* i juni 2020 att hoppet står till de demografiska förändringar USA genomgår och till den nya generationens starka protester och vilja till demokratisk förändring. Kanske kan det bli den öppning för USA som krävs för att till sist lyckas göra upp med rasism och orättvisor menar han.

Andra ifrågasätter om det ens går att karakterisera USA som en fungerande demokrati idag. Utvecklingen är så pass allvarlig att en lång rad forskare i juni 2021 gick ut med ett "State of concern", avseende tillståndet för den amerikanska demokratin (Aldrich m.fl. 1 juni 2021). Korruption, aggressiv gerrymandering och nya vallagar pekas ut som akuta problem. Idag är det dessutom

nästan omöjligt att få igenom lagförslag i kongressen eftersom de politiska motsättningarna blivit så infekterade och valkretsarna så politiskt homogena och radikaliserade att ingen vill kompromissa.

Artikelförfattarna i det här temanumret delar uppfattningen i de bekymrades skara och pekar med sina bidrag ut en lång rad tendenser och realiteter som utmanar den amerikanska demokratin.

Amerikanska konstitutionen, artikel 1, undertecknad 17 september 1787

Artiklarna

Under senare år har flera alarmerande studier och böcker publicerats av forskare inom olika vetenskapsfält som pekat på att både den amerikanska demokratin och det amerikanska samhället med dess fördjupade polarisering är utsatta för påfrestningar som på sikt hotar stabiliteten och det politiska systemet. Vi har kunnat läsa om bristande tilltro till den amerikanska drömmen i Robert D. Putnams *Our Kids* (2015), om arbetarklassens utsatthet och tilltagande oro i Nancy Isenburgs *White Trash* (2016), om de inneboende och tärande konflikterna i det amerikanska samhällets olika värderingsgrunder i Sarah Churchwells *Behold America* (2018) och i Arlie Russell Hochschild *Strangers in their Own Land* (2016), exempel på böcker som gett en bild av ett samhälle som fått allt svårare att hantera de många olikheter och ojämlikheter som tidigare ansetts vara dess styrka och drivkraft. Parallellt med samhällsskildringar som dessa har demokratiteoretiker pekat på en annalkande och accelererande kris för demokratin; som Yascha Mounk i *The People vs. Democracy* (2018), Steven Levitsky & Daniel Ziblatt i *How Democracies Die* (2018) samt Timothy Snyder i *On Tyranny* (2017). Fyra år med Donald Trump som president gjorde också många forskare medvetna om att hoten mot demokratin är allvarigare och mer snabbväxande än man kanske tidigare trott och att det kan gå väldigt fort att avveckla även stabila och gamla demokratier – en farhåga som bekräftas av olika demokratiforskningsinstitut. Bland andra har V-Dem i sin årliga rapport från 2021 rödmarkerat USA som ett land som rör sig i auktoritär riktning.

Denna utveckling har gjort det angeläget att skapa ett temanummer vars bidrag ger en fördjupad bild av vad det är som händer inom i det amerikanska samhället och politiken idag, men också dess historiska ursprung. Vad som påverkar – och påverkas av, den här utvecklingen. Författarna rör sig kring disparata delar av samhället men beskriver alla trådar i den väv som utgör det amerikanska samhället och vars bärkraft ser ut att allt mer skör. Ett par artiklar (Stranne och Åsard) tar upp politikens förändringar och konkreta försök att kringskära olika demokratiska principer. En annan (Halldorf) beskriver utvecklingen i en specifik grupp i det amerikanska samhället, som påverkar polariseringen och politikens utformning. Ytterligare ett par andra bidrag (Lindvall och Hallenberg) beskriver politikområden som har ett nytt politiskt landskap att verka i, parallellt med nya globala utmaningar. En avslutande text (Hedling) visar ett exempel på hur utvecklingen speglas i populärkulturen.

Det kan tyckas vara ett oproportionerligt stort fokus i artiklarna på det Republikanska partiet och på olika falanger inom de konservativa grupperna och hur dessa påverkar utvecklingen i dagens USA. Det bottnar i att det Republikanska partiet, inte minst genom förändringar som skett sedan Donald Trump blev dess tongivande kraft, har kommit att omfatta idéer och principer som bryter mot flera tidigare demokratiska hörnstenar. Det är en utveckling som i sin tur påverkas av andra gruppers stöd för det som numera kommit att kallas

”trumpism”. Det innebär *inte* att inte också förändringar i det Demokratiska partiet på olika sätt bidragit till polariseringen, eller att de utvecklingstrender vi sett i det amerikanska samhället de senaste decennierna med ökade klyftor, ökad oro och frustration, inte också är resultat av den politik som förts under de perioder som Demokraterna innehaft makten. Emellertid står det klart att flera av de konkreta hoten mot det demokratiska systemet idag drivs på av republikanska partiföreträdare på såväl federal som delstatlig nivå och att grupper på högerkanten underblåser anti-demokratiska krafter. Det är något vi måste förhålla oss till.

I den inledande artikeln *Är USA fortfarande en demokrati?* tar Frida Stranne utgångspunkt i det ”Statement of Concern” som våren 2021 undertecknats av flera hundra kända forskare i USA, och som uttrycker en stark oro över att den amerikanska demokratin är allvarligt hotad redan inför mellanårsvalet 2022 och presidentvalet 2024. Det forskarna där pekar ut är inskränkningar och förändringar i valproceduren genom nya vallagar som redan har, eller är på väg att antas och implementeras i en lång rad delstater. Stranne har tittat närmare på sammanställningar av de olika lagändringarna och analyserat dessa utifrån demokratins kärna om folkstyre genom allmänna och fria val samt rättssäkerhetsaspekter i rösthanteringen. Stranne går sedan vidare till vad olika demokratiinstitut under senaste decenniet har pekats ut som problem i de processer som omger sättet på vilket man ritar om valdistrikten runt om i USA:s delstater. Denna process, så kallad, ”re-districting” eller ”gerrymandering”, pågår i skrivande stund, som en följd av 2020 års folkräkning (Census). Proceduren genomförs vart tionde år och definierar valdistriktens utformning för kommande decennium. Förändringen av valdistriktens utformning har över tid blivit allt mer bisarra, men i den nu pågående processen med att rita om distriktet (2021) har den tagits till helt nya nivåer som bedöms som ett angrepp på demokratin (Waldman 2021). Parallellt ser man däremot en glidning även i Högsta domstolens tolkningar av fall som berört re-districting utifrån partitillhörighet (vilket är tillåtet) och utifrån ras (vilket inte är tillåtet) och som tyder på en uppluckring av tidigare viktiga principer. Pengarnas allt större inflytande i politiken har därtill fått experter att tala om korruption som ett tilltagande problem i amerikansk politik. Stranne går i sitt bidrag igenom dessa olika delar men sätter dem också i relation till en rad processer som successivt destabiliserar stödet för den amerikanska samhällsmodellen och det politiska systemet i en ömsesidigt förstärkande process.

I *Republikanerna och hotet mot den amerikanska demokratin* beskriver Erik Åsard de dramatiska förändringar som sedan en tid pågått i det Republikanska partiet och på vilka sätt det hotar det politiska systemet i USA. Åsard inleder med att beskriva hur Republikanerna, liksom alla partier med en lång historia, över tid har genomgått skiften såväl ideologiskt som sakpolitiskt. I begynnelsen var man exempelvis protektionister men rörde sig successivt mot

att bli ett frihandelsparti. Under 1860-talet var man en stark röst mot slaveriet men hundra år senare, under 1960-talet och framåt, blev man de vita amerikanernas parti och rörde sig alltmer högerut. Som Erik Hedling i den avslutande artikeln om TV-serien *The Plot Against America* beskriver, har partiet under perioder haft profilerade personer med fascistiska tendenser, såsom Charles Lindbergh som också, likt Trump, var en stark röst för att isolera USA från omvärlden och sätta "America First". Även Åsard lyfter fram flera exempel på partiprofiler genom historien med starka populistiska drag. Samtidigt menar han, har partiet under hela sin existens, lyckats mota bort dessa krafter och varit ett statsbärande och ansvarstagande parti som värnat grundläggande element i det amerikanska politiska systemet.

Detta gällde enligt Erik Åsard fram tills det att USA fick sin första svarta president 2008. Genom den valförlusten sattes krafter i rullning i partiet som ledde fram till att man idag i stället är ett högernationalistiskt parti med auktoritära drag utan respekt för etablerade normer och politiska hederskodex. Grunden för detta hade emellertid lagts redan före 2008. Med Newt Gingrich som representanhusets talman (1995–1999) gjordes "politics of warfare" till en strategi för kongressens arbete och kryddades därtill med xenofobi och en växande kritik mot eliterna. Element som Donald Trump skickligt kunde plocka upp och förstärka när han klev upp på den politiska scenen 2015. Åsard beskriver sedan Donald Trumps inflytande över partiet och hur trumpismen devalverat en rad demokratiska principer. Med hjälp av Levitsky och Ziblatts teori om hur demokratier dör genom politiska ledare som går på tvärs med några av demokratins grundregler, visar Åsard hur Trump personifierat och använt metoder som är i linje med det som i deras bok benämns som "auktoritärt handlande". Åsard beskriver avslutningsvis hur efterspelet av 6-januariattacken och partiets medvetna sätt att underminera demokratin samt hur de rättar in sig i ledet runt Trump, inte ger något vid hand som tyder på att man kommer att återgå till att vara ett mer traditionellt parti, utan snarare rör sig i alltmer extrem och anti-demokratisk riktning.

Joel Halldorf ställer i sitt bidrag – *Socialliberalt frisinne eller populistisk trumpism?* – frågan vad det är som gör att amerikanska evangelikaler, till skillnad från svenska frikyrkliga, har slutit upp så starkt bakom högerpopulismen. Trots att man på flera sätt är sprungna ur samma rötter har man under 1900-talet utvecklats i två väldigt olika riktningar. För en majoritet av svenska frikyrkliga är det otänkbart att ge sitt stöd till Sverigedemokraterna medan det för amerikanska evangelikaler finns en stark uppbackning av Donald Trump och Republikanerna.

I sitt bidrag leder oss Halldorf genom historien och utvecklingen av svenska frikyrkliga och amerikanska evangelikaler och pekar ut hur man under 1800-talet formades runt samma "politiska instinkter" i form av motstånd mot diskriminering (av kvinnor och svarta) och ekonomiska orättvisor. Samtidigt

verkade man i två olika politiska idétraditioner och samhällssystem, vilket är en stark bidragande orsak menar Halldorf, till att utvecklingen drog åt olika håll under 1900-talet. Genom att man i den amerikanska idégrunden ser staten som något som står i vägen för frihet, liksom att välfärd av många uppfattas som en osund expansion av statens makt, blev kommunism (socialism) parallellt med de progressiva politiska krafterna de stora fienderna för evangelikaler i USA under mitten av 1900-talet. Som en reaktion mot att gospel-traditionen (afroamerikaner) och det politiska landskapet under efterkrigstiden rörde sig vänsterut drog evangelikaler sig alltmer högerut. I Sverige gällde det motsatta. Här uppfattas välfärdsstaten i grunden vara ett medel för att skapa solidaritet och våra starka folkrörelser har präglat vårt sätt att se på demokrati och inflytande, något som satt avtryck i våra frikyrkor. Samtidigt har frikyrkliga positionerat sig som mer liberalt frisinnade, till delar som en reaktion mot en alltför stark kollektivism.

Halldorf beskriver även hur kristna konservativa i USA, med hjälp av upp-vaktning av starka lobbyorganisationer, under 1970-talet lierade sig med det Republikanska partiet och gjorde gemensam sak i olika värdegrundsfrågor. Frustrationen bland evangelikaler att utvecklingen vad gäller abortfrågan, hbtq-frågor och familjepolitiken inte gick åt rätt håll, innebar dock att missnöjet och utanförskapet inte löstes och besvikelsen växte efter hand. Med denna skapades en distans till de politiska eliterna som fördjupats över tid. Efter vad som upplevdes som fyrtio år av konstanta nederlag för vad konservativa grupper såg som sina kärnvärden, blev Trump 2016 det svar många sökte. Bottnad i rädslan för den starka liberaliseringen och risken att förlora sin privilegierade ställning (evangelikaler är huvudsakligen vita) var Trumps budskap vad man längtat efter. Efter fyra år med Trump som president är man enligt Halldorf sammanvävd med dennes politiska projekt och kommer för överskådlig framtid att stödja detta.

I *Den konfliktfyllda amerikanska klimatpolitiken* ger Daniel Lindvall en förklaring till den infekterade amerikanska energi- och klimatpolitiken som på flera sätt speglar den polarisering som idag kännetecknar USA inom en lång rad områden. Daniel Lindvall tar oss detaljrikt igenom hur fossilbränsleindustrin i USA sedan 1970-talet – med hjälp av effektivt lobbyarbete – hindrat klimatforskning att nå ut i samhällsdebatten och på olika sätt styrt politiken i Washington. Han visar samtidigt hur det gick till när de här lobbygrupperna allierade sig med det Republikanska partiet och förändrade riktningen i partiet på ett dramatiskt sätt. Under 1960/70-talen förde Republikanerna en progressiv miljöpolitik varpå det inte alls var historiskt givet att partiet skulle hantera klimatkrisen på det sätt som görs idag. Theodore Roosevelt fattade exempelvis i början av 1900-talet beslut om att etablera de första nationalparkerna, och med Richard Nixon inleddes det så kallade "*environmental decade*" då lagstiftning stärktes och en nationell miljöskyddsmyndighet etablerades. Sedan dess har

partiet blivit en aggressiv motståndare till miljöskydd och i synnerhet av all form av aktiv klimatpolitik, eller som Paul Krugman uttryckt saken: man har blivit "världens enda stora klimatförnekande parti" (Krugman 2019).

I Lindvalls bidrag beskrivs inte bara hur fossilbränsleindustrins framgångsrika lobbyarbete lyckats bilda allians med Republikanska partiet, utan också hur *allmänhetens* medvetenhet om klimatfrågorna har kringkurits genom kampanjer som fått medialt genomslag och påverkat opinionen – något som i sin tur lett till att klimatpolitiska förslag tappat kraft. Lobbygrupperna blev successivt mer aggressiva under 1980-talet och under Bill Clintons presidentskap på 90-talet lyckades man hindra Clintonadministrationen från att driva en aktiv klimatpolitik. Nyhetsmedierna började samtidigt rapportera felaktigt om klimatforskningen. Fram till 2000-talets inledning syntes klimatförnekare nära nog femtio procent mer i media än klimatforskare som tillhörde den etablerade forskningen på området. Det lobbyarbete som bedrivits mot klimatvetenskapen och klimatpolitiken i USA är möjligen den mest kraftfulla propagandakampanj som någonsin genomförts i ett demokratiskt land i fredstid, menar Lindvall.

Bidens föreslagna klimatsatsningar, som är omfattande, blir i ljuset av detta ett välkommet skifte för världens samlade klimatarbete, men hotas samtidigt att rivas upp om Republikanerna vinner kongressvalet 2022 och/eller presidentvalet 2024. Det finns emellertid ett par saker som kan förändra spelplanen enligt Lindvall. Dels att allt fler republikaner, särskilt unga, blir medvetna om den pågående klimatkrisen. Många i USA lever mitt i konsekvenserna av väderförändringar och möjligen börjar klimatfrågan närma sig ett momentum, som kan innebära snabba skiften i opinionen. Dels är det faktum att det finns pengar att tjäna på den gröna omställningen något som kan driva på utvecklingen i rätt riktning. Om de ekonomiska framtidsutsikterna av en energiomställning kan överbygga den ideologiska dogmatismen och den infekterade identitetskulturen i USA idag återstår dock att se.

Jan Hallenberg har i sitt bidrag *Framtida utmaningar för amerikansk utrikespolitik* riktat blicken mot vad utvecklingen i USA kan tänkas få för konsekvenser för amerikansk utrikespolitik framgent. Hallenberg pekar ut en rad olika faktorer som har förändrat spelplanen för USA:s del. Åren med Donald Trump som president präglades av stora förändringar i attityden mot omvärlden, men även omvärldens förhållningssätt mot USA förändrades. Innan dess satte den ekonomiska krisen 2008 djupa spår i det amerikanska samhället och de senaste årens pandemi har fått genomgripande ekonomiska konsekvenser som förändrar USA:s möjligheter och beredvillighet att närvara och prioritera exempelvis kostsamt "nationsbyggande" i andra delar av världen. Men framför allt har det politiskt infekterade läget i USA och påfrestningarna som demokratin på hemmaplan står inför, enligt Hallenberg förändrat USA:s position gentemot omvärlden och landets möjligheter att vara en stark kraft för demokratiframjande arbete globalt. I sitt bidrag tar Hallenberg oss igenom såväl

USA:s roll historiskt som vilka frågor som ligger på dagordningen de närmaste åren inom områdena internationell diplomati, internationell politisk ekonomi och internationell säkerhetspolitik. Inom samtliga områden är det tydligt menar Hallenberg, att Kinas växande makt står i centrum, men även hur det polariserade och ytterst oklara politiska läget nationellt i USA utvecklas – är det som kommer att avgöra framtiden. Under överskådlig framtid kommer relationen till Kina vara lika avgörande som den till Sovjetunionen var under Kalla kriget. Kina är mäktigare än Sovjet någonsin var, men å andra sidan är USA mer ekonomiskt beroende av och sammanvävt med Kina för att någon ska tjäna på att spänningarna ökar. För att stå starkt gentemot ett Kina som ökar sitt inflytande behövs dock en stabilitet i USA som idag är mycket oklar och framtiden är därför ytterst osäker enligt Hallenberg.

I *Plot Against America: Kontrafaktisk historieskrivning med politisk udd* leder Erik Hedling oss utförligt igenom den politiskt laddade HBO serien med samma namn, byggd på Philip Roths självbiografiska roman från 2004. Serien, som utspelar sig i perioden runt andra världskriget och den polarisering och rivalitet som då fanns mellan interventionister och isolationister är en ”historisk parafiktion” (Sjögren 2020) som bygger på delvis självupplevda erfarenheter, men med en kontrafaktisk historieskrivning. Det vill säga berättelsen följer inte USA:s förflutna de berörda åren, utan konstruerar i stället en alternativ historieskrivning. Eller en ”retrovision” (Cartmell och Hunter 2001), en berättandeform som syftar till att skapa en motbild mot det vedertagna i syfte att dra uppmärksamhet till historieskrivningens textuella egenskaper.

I serien, som speglar en mörk utveckling i USA under 1940-talet samtidigt som landet närmar sig auktoritära regimer utomlands, organiserar sig isolationisterna runt Charles Lindbergh och dennes budskap om att sätta *America first*. Lindbergh, som i serien vinner presidentvalet, utser den kände anti-semiten Henry Ford till inrikesminister, och gradvis införs repressiva åtgärder mot USA:s judiska befolkning. Vi får utifrån den här kontexten genom serien nära följa en judisk familjs kamp mot administrationens politik, liksom hur de på olika sätt försöker parera och hantera den tilltagande antisemitismen i samhället runt dem.

Rent konstnärligt är *The Plot Against America*, enligt Hedling en lysande tv-serie. Genom skapandet av en fantasieggande och till yttermeravisso starkt realistisk parafiktion lyckas den kombinera en hög nivå av underhållning med ett stycke rykande aktuell och från samhällskritik. *The Plot Against America* låter sig nämligen även förstås i termer av allegori, som en berättelse om 2019/20 och Donald Trump och dennes kontroversiella presidentskap. De antisemitiska dimensionerna av Trumps år vid makten, liksom hans övertagande av epitetet ”America First” samt hans indirekta kritik mot George Soros för inblandning i amerikansk politik, utgör en tydlig parallell till Lindbergh. Andra givna analogier mellan Trump och Lindbergh är den isolationism Trump

gjort sig känd för, det vill säga brottet med den traditionella tanken om USA:s moraliska ansvar gentemot omvärlden (Eliassen Restad 2019). En hel del av stämningarna i *The Plot Against America* känns därtill igen i de chockerande bilderna av Trump-anhängarnas försök att tränga in i Capitolium i januari 2021. Enligt en intervju med Roth, strax före dennes död 2018 sa författaren själv att hans bok inte var tänkt som en politisk allegori av samtiden, men att han utifrån Trumps agerande tyckte det var rimligt att dra paralleller med hans svarta fiktion och utvecklingen i dagens USA.

Avslutningsvis får vi, i en säkerhetspolitisk betraktelse (den fjärde i en serie i *Statsvetenskaplig tidskrift*) med titeln *Hur kan man (re)konstruera en stat?*, läsa Mats Bergquists tankar om vad som krävs för att stats(re)konstruktioner ska bli framgångsrika efter år av krig och varför USA misslyckades så kapitalt i Afghanistan och Irak. Bergquist diskuterar utifrån detta även om den senaste amerikanska erfarenheten – från framför allt Afghanistan – innebär att landet nu helt kommer att överge idén om liberala interventioner och nationsbyggande.

Att Talibanerna kunde ta över Kabul så snart efter att USA dragit hem sina trupper överraskade många och ansågs förnedrande av de allra flesta. Joe Bidens popularitetsciffror påverkades också negativt av vad många uppfattade som ett bristande omdöme och svagt ledarskap. Om det här på sikt påverkar landets ställning i världen råder det däremot delade meningar om. Kritiker hävdar att situationen påverkar USA:s trovärdighet och reser frågor bland allierade om det går att lita på USA. Andra hävdar att tillbakadragandet var nödvändigt och att andra evakueringar i historien, exempelvis av Saigon 1975, gisslantagningen i Teheran 1979 och terrordådet i Beirut 1983 också var missräkningar, utan att för den skull försvaga USA såsom många trodde då. En påtaglig risk för president Biden däremot, är som Bergquist påpekar, att det kan komma att påverka det Demokratiska partiets chanser att vinna viktiga platser i 2022 års mellanårsval, vilket i så fall kommer att få andra betydande konsekvenser på hemmaplan.

Men vad var det då, som gjorde en rekonstruktion av Afghanistan som land omöjlig och ett politiskt misslyckande nästan oundvikligt? Bergquist nämner en rad problem. I jämförelse med de flesta länder i världen har Afghanistan en synnerligen komplicerad struktur, såväl kulturellt och politiskt som sett till fysiska hinder i form av oländig terräng och en eftersatt infrastruktur, liksom en brokig historia och svaga institutioner. Jämför man med de få exempel som finns på framgångsrika stats(re)konstruktioner efter långdragna krig, exempelvis Tyskland och Japan efter andra världskriget, så saknades flertalet komponenter i Afghanistan som funnits där. När de allierade planerade för efterkrigstiden gjordes noggranna planer upp, man satsade på att bygga upp en stark infrastruktur och ockupationen hade en legitimitet hos befolkningen. I Afghanistan under perioden 2001–2021 var situationen den motsatta. Avsaknaden av långsiktig strategisk plan, en naiv tro på att man skulle välkomnas, för

lite soldater på plats inledningsvis och ryckiga militära operationer var sådant som banade väg för misslyckandet enligt Bergquist och i den analysen har han stöd av många forskare.

Kostnaderna i människoliv och pengar har möjligen gjort att USA (och andra stormakter) för överskådlig framtid kommer att avhålla sig från interventioner som syftar till att rekonstruera stater som inte vill rekonstrueras. Men det finns gott om krafter i Washington DC som, vid särskilda omständigheter, trots detta troligen kommer att uppfatta interventioner som rimliga. Joe Bidens tal efter reträtten i slutet av augusti 2021 säger visserligen något annat, men de politiska spänningarna i USA lämnar många frågetecken för utvecklingen framåt och saker kan förändras snabbt. Vad som händer kan vi inte veta, men som Bergquist också avslutar med att säga, får vi hoppas att såväl den politiska som den militära ledningen i Washington har tillgodogjort sig grundläggande erfarenheter från Irak och Afghanistan om man skulle komma på tanken att återigen försöka (re)konstruera ett fjärran land.

Referenser

- Aldrich, John m.fl., 2021. "Statement of Concern – The Threats to American Democracy and the Need for National Voting and Election Administration Standards", tillgänglig på <<https://www.newamerica.org/political-reform/statements/statement-of-concern>>, citerad 2021-06-01.
- Appelby, Joyce & Ball, Terence, 1999. *Thomas Jefferson Political Writings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Araya, Daniel, 2020. "American Revolution American Renewal", *Forbes Magazine*, tillgänglig på <<https://www.forbes.com/sites/danielaraya/2020/06/09/american-revolution-american-renewal/?sh=454cfcb2aff7>>, citerad 2021-09-30.
- Churchwell, Sarah, 2018. *Behold, America – A History of America First and the American Dream*. London: Bloomsbury Publishing.
- Ellis, Joseph J., 2007. *American creation: triumphs and tragedies at the founding of the republic*. New York: A. A. Knopf.
- Federalist Papers, Hamilton/Madison/Jay, 1777-1778, i *The Federalist Papers*, 2003, Bantam Book. Foreword by Wills, Gary.
- Hochschild, Arlie Russell, 2016. *Strangers in their own land – Anger and Mourning on the American Right*. New York: The New Press.
- Isenberg, Nancy, 2016. *White Trash. The 400-Year Untold History of Class in America*. New York: Penguin Books.
- Levitsky, Steven & Ziblatt, Daniel, 2018. *How Democracies Die*. New York: Broadway Books.
- Mounk, Yascha, 2018. *The People vs Democracy – Why or freedom is in danger & how to save it*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Persley, Nathaniel & Stewart, Charles III, 2021. "The Miracle and Tragedy of the 2020 U.S. Election", *Journal of Democracy*, tillgänglig på <<https://www.journalofdemocracy.org/articles/the-miracle-and-tragedy-of-the-2020-u-s-election/>>, citerad 2021-10-15.

Putnam, Robert D., 2015. *Our Kids – The American Dream in Crises*. New York: Simon & Schuster Paperbacks.

Snyder, Timothy, 2017. *Om Tyranni*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.

Zander, Ulf (red.), 2020. "Det exceptionella Amerika – dåtid/nutid", *Statsvetenskaplig tidskrift*, Årgång 122, Nr 5. Särskild utgåva.